

Georg Sørensen – Democracy and Democratisation: Prospects in a
Changing World

(Westview Press, A Member of Perseus Books, L.L.C. 1998)

G. Sørensen je profesorom medzinárodnej politiky a ekonomiky na Univerzite Aarhus v Dánsku. Napísal množstvo kníh a štúdií z oblasti medzinárodných vzťahov.

Kniha sa zaoberá výhliadkami pre demokraciu v dnešnom svete. Autor objasňuje obsah pojmu demokracia. Zaoberá sa jeho aplikáciou v rôznych kontextoch, a kladie si otázku či demokratizácia bude pokračovať – a ak áno, tak za akú cenu. Dôsledky demokracie pre ekonomický rozvoj, ľudské práva, a mierové vzťahy medzi štátmi sú podané tak z pozitívnej ako aj negatívnej perspektívy.

Kniha je písaná veľmi prístupným až učebnicovým štýlom. Môžu po nej siahnuť aj záujemci o prechody k demokracii bez hlbších znalostí z politológie alebo histórie. Jednotlivé tézy sú vždy potvrdené alebo vyvrátené nasledujúcimi argumentami a vhodne ilustrované na konkrétnych udalostiach. Kniha je navyše doplnená viacerými tabuľkami a grafmi. Na konci autor pridal aj zoznam inšpiratívnych otázok do diskusie a krátky výkladový slovník najdôležitejších pojmov použitých v knihe.

Celá autorova argumentácia je prehľadná a logická. Kniha je členená do 5 kapitol. V prvej sa G. Sørensen zaoberá samotným pojmom demokracie, jeho obsahom a vývojom. V druhej kapitole rozoberá proces prechodu k demokracii z teoretického hľadiska. V tretej kapitole venuje priestor tzv. domácim dôsledkom demokracie, konkrétne ekonomickému rastu, bohatstvu štátu, a ľudským právam. Vo štvrtej kapitole nazwanej „Medzinárodné dôsledky demokracie“ sa zaoberá mierom a spoluprácou medzi štátmi. V piatej a poslednej kapitole rozoberá budúcnosť demokracie. Menovite načrtáva dva možné scenáre vývoja: jeden optimistický, a druhý pesimistický. Autor sa pritom sám prikláňa viac k pesimistickej variante, teda, že demokracia sa vo svete bude šíriť len pomaly, ak vôbec. Zdôrazňuje ale, že

samotná budúcnosť nie je predurčená, a teda neexistujú jasné podmienky, ktoré by zaručili želaný vývoj.

Napriek šírke s akou sa autor zhostil danej problematiky, je možné kriticky zhodnotiť, že nevenoval hlbší priestor demokratizačným zmenám v Európe a na americkom kontinente v 18. a 19. storočí, teda vznikom štátov ako Francúzsko, Veľká Británia a Spojené štáty americké. Tieto sú dnes všeobecne považované za tzv. zakladajúce demokracie. Avšak aj ony mali svoj zákonitý vývoj a nevznikli, tak povediac, na zelenej lúke. Hlbší pohľad na ich vznik a ich zakorenenie by mohol byť veľmi prínosný najmä pri poukázaní na súvislosti s ďalšími demokratickými premenami odohrávajúcimi sa v Európe počas, a ku koncu 20. storočia. Totiž, že demokracie vznikali na neistej inštitucionálnej pôde a v neistom kultúrno-politickom prostredí ako neočakávaný výsledok konkrétneho spoločensko-politického vývoja. Ako o tom hovorí iní autor a na inom mieste, demokratické korene vznikali postupným rozširovaním volebného práva, nie však s cieľom zmeny režimu na demokratický, ale s cieľom neutralizovať nebezpečné spoločenské pohyby vznikajúce ako reakcia na zmeny v 19. storočí spojených v urbanizáciou a industrializáciou. Kniha má však mnohé pozitíva, ktoré vysoko prevyšujú spomenutý nedostatok. Pri štúdiu danej problematiky by pre svoju jasnosť a zrozumiteľnosť nemala ostať mimo pozornosť.

V prvej kapitole si autor kladie otázku čo je demokracia a navrhuje všeobecný rámec štúdia konkrétneho štátu. Demokracia je podľa G. Sørensen a vláda ľudu. Presnejšiu definíciu je zostaviť problematické, pretože demokracia je veľmi dynamický pojem, ktorého obsah sa v priebehu storočí značne menil. Väčšina z týchto zmien pochádza z premien spoločnosti a ich interpretácie. Avšak pre analytické účely je potrebné nájsť jasný koncept toho čo demokracia je. Základ politickej demokracie tvoria podľa autora tri dimenzie: súťaž, účasť, a občianske a politické slobody. Ak však chceme študovať demokraciu v konkrétnej krajine musíme venovať pozornosť trom elementom: inštitucionálny rámec, socioekonomické podmienky, a nakoniec medzinárodné a lokálne faktory vplývajúce na charakter demokracie na národnej úrovni.

V druhej kapitole nazvanej „Procesy demokratizácie“ autor venoval priestor tak teórii prechodov ako aj konkrétnym prípadom. Podľa neho neexistuje všeobecné

pravidlo, ktoré by po nastolení určitých vopred daných podmienok viedlo k demokratickému režimu. Je oveľa prínosnejšie zamerať sa na súhrn sociálnych, ekonomických, kultúrnych a iných faktorov na jednej strane, a konkrétnych rozhodnutí politických aktérov na strane druhej. Každá krajina je determinovaná špecifickými podmienkami pre prechod k demokracii.

Vo všeobecnosti však môže byť prechod k demokracii ilustrovaný na modele navrhnutom Dankwartom Rustowom. Základným predpokladom je, že daná skupina ľudí predstavuje uvedomelú národnú jednotku a fázy prechodu sa navzájom môžu prekryvať. Prvá fáza je prípravná fáza charakteristická politickým bojom vedúcim k pádu nedemokratického režimu. Druhá fáza je fáza rozhodovacia, kde sú uvedené do života základné prvky demokratického poriadku. Tretia, a posledná fáza, je fáza konsolidácie. V nej sú rozvinuté ďalšie prvky demokratického života a demokracia ako taká sa stáva súčasťou politickej kultúry. Uvedené fázy nepredstavujú nejaké historické pravidlo, ktorým sa musia riadiť všetky krajiny smerujúce k demokracii.

Väčšina krajín v prechode vo svete sa nachádza vo fáze rozhodovania. Podľa G. Sørensenia ich môžeme označiť ako krehké a nekonsolidované demokracie zmietajúce sa v hlbokých sociálnych a ekonomických problémoch. Jediný optimistický prvok, ktorý je zatiaľ možné badať je, že ľudová mobilizácia a občianske organizovanie sa je na vyššej úrovni ako bolo doteraz, teda návrat späť k autoritatívnemu režimu je menej pravdepodobný. Avšak vývoj nových demokracií k stabilite je neistý. Totiž nadmerný podiel elit starého režimu na prechode k novému demokratickému režimu môže zabrzdiť ďalší demokratický rozvoj krajiny. Problémom je aj fakt, že vo väčšine existujúcich krajín smerujúcich k demokracii nie sú prítomné priaznivé ekonomické ukazovatele.

Je pravda, že niektoré skupiny aktérov sú a budú schopné stabilizovať demokraciu napriek nepriaznivým socioekonomickým podmienkam. Príkladmi sú tak prechod v Španielsku ako aj v Južnej afrike. Avšak v prípade Španielska demokratizácia bola podmienkou pre vstup do Európskych spoločností, a v prípade Južnej afriky bol ekonomický vývoj oveľa priaznivejší ako v iných afrických krajinách tiež usilujúcich sa o demokratický prechod. Celkový obraz je teda skôr pesimistický.

V tretej kapitole pomenovanej „Domáce dôsledky demokracie“ autor rozoberá prínos demokracie k rastu kvality života občanov. Tvrdí, že demokracia je nie len

hodnota sama o sebe, ale podporuje rozvoj a dodržiavanie občianskych a politických práv. Navyiac, aj keď bola vyvrátená téza, že demokracia je priamo spojená s ekonomickým rastom krajiny, štáty s demokratickým režimom napredujú v ekonomickej oblasti rýchlejšie ako ostatné. Zmyslom demokratických premien je vytvorenie len základného rámca pre ďalší slobodný rozvoj spoločnosti. Demokracia ponúka len možnosti, nezaručuje úspech.

Vo štvrtej kapitole nazvanej „Medzinárodné dôsledky demokracie“ G. Sørensen rozvádza Kantovu teóriu tzv. Pacifickej únie. Jednoznačne prichádza k záveru, že medzinárodné spoločenstvo demokratických štátov sa automaticky nerozrastie o ďalšie krajiny.

V piatej a poslednej kapitole s menom „Budúcnosť demokracie a demokratizácie“ ako už bolo naznačené vyššie autor načrtáva dva možné scenáre vývoja vo svete. Sám sa priklonil skôr k pesimistickej variante vývoja, avšak s konštatovaním, že budúcnosť nikdy nie je vopred daná a predvídateľná. Čo je však možné ovplyvniť je postoj európskych demokracií k ambíciám ďalších štátov usilujúcich sa o demokratické zmeny. Pasívna podpora krehkých a nekonsolidovaných demokracií nestačí. Demokratické procesy musia byť neustále prehľbované a rozvíjané.